

Milli azadlığın, mənəvi yüksəlişin təbliği

Azərbaycan mətbuatı milli ayanış və maarifçilik hərəkatının əsas sütunlarından biri olmuşdur. Xüsusilə, XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində fəaliyyət göstərmiş "Əkinçi", "İqbal", "Açıq söz" kimi qəzetlər cəmiyyətin maariflənməsinə, ictimai-siyasi fikrin formalaşmasına və milli özünüdərk inkişafına xidmət etmişdir.

Bu qəzetlər Azərbaycan mətbuatının inkişafında yeni səhifə açaraq milli şüurun formalaşmasında, azərbaycançılıq ideologiyasının yayılmasında mühüm rol oynamışdır.

Cəmiyyətdə siyasi proseslərə marağın artmasına, insanların ictimai hadisələrə daha fəal münasibət bildirməsinə təkan vermiş, ədəbi dili zənginləşməsinə, publisistik üslubun formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir. Təhsilin, elmin, mədəniyyətin cəmiyyətdə yayılmasına, qadın hüquqları kimi müəttəqqi ideyaların təbliğinə xidmət etmişdir.

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Hüseyn Cavidin də yaradıcılığı tək cəmiyyətə deyil, həm də milli-mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı kimi mətbuatda geniş təqdim olunmuşdur. Hüseyn Cavid əsasən milli istiqlal, azərbaycançılıq, təhsil və mədəniyyət məsələlərinə həsr olunmuş publisistik əsərləri ilə qəzet və jurnallarda çıxış edərək xalq arasında maarifçilik işi aparmış, sosial ədalət

və bərabərlik ideyalarını təbliğ etmişdir. Cavidin məqalələri həm sənətkar, həm də vətəndaş mövqeyindən yazılmış, gənc nəslə maarifləndirməyə çağırışdır. Dahi ədibin yalnız dramaturgiya və poeziyadakı xidmətləri deyil, həm də publisistika sahəsindəki fəaliyyəti Azərbaycan ədəbi-fəlsəfi fikrinin inkişafında mühüm yer tutur. XX əsrin əvvəllərində çıxış etdiyi "İqbal", "Şərqi-rus", "Həyat", "Açıq

doşluq, sədaqət və vətənpərvərlik kimi əxlaqi keyfiyyətlərin əsas motivlərdən birini təşkil etdiyini görürük. Dahi ədibin ilk çıxış etdiyi nəşrlərdən biri "İqbal" qəzeti idi. Cavidin bu dövrdə yazdığı məqalələrə nəzər yetirdikdə görürük ki, o, istibdad qarşı maarifçilik yoluyla mübarizəni əsas çıxış yolu hesab edirdi. 1910-cu ildə "Həqiqət" qəzetində dərc olunan yazısında millətin formalaşmasında dilin vacibliyini qeyd edirdi. Hüseyn Cavidin publisistik əsərlərində milli şüurun formalaşması, milli dəyərlərin qorunması və inkişaf etdirilməsi mövzuları geniş yer tutur, azərbaycançılıq ideyası, dilimizin və mədəniyyətimizin qorunmasının zəruriliyi vurğulanırdı.

Hüseyn Cavid yazırdı: "Bir millətin tərəqqi və tədennisini bilmək üçün o millətin məktəbini, daha doğrusu, ibtidai məktəblərini görmək kifayət edər". Bu yazıya diqqət etsək, görürük ki, burada Hüseyn Cavid həm də maarifə və dövlətçiliyə dair fikirləri ilə çıxış edən bir ziyalı mövqeyi ortaya qoyub.

Hüseyn Cavid açıq-aşkar millətin öz kökünə bağlı olmasının vacibliyini qeyd edirdi. Cavid Əfəndi hesab edirdi ki, hər bir millətin mütləq lisan müəllimi olmalıdır, çünki lisan müəlli-

minin yoxluğu nəticəsində bir çox şagirdlər özlərini unudurlar. Özünü, sözünü bilməyən nəticə etibarilə tarixindən, kökündən xəbərsiz qalır. Bu amil isə bir millət üçün böyük qəflət və aşağı enmədir. Hüseyn Cavid düşüncəsinə görə, millətin nicatı maarif və mənəviyyatdır. Publisistikada belə cəsarətli fikirləri sayəsində o, dövrünün ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edən, ideoloji və əxlaqi məsələlərdə mövqə bildiren intellektual obraz formalaşdırmışdır. Onun qələmində publisistika mənəvi təbliğ vasitəsinə çevrilmişdir. Cavid peşəkar jurnalist deyildi, lakin yazdığı məqalələr, seçdiyi mövzular və yazı üslubu onu dövrünün maarifçi publisistləri ilə eyni sıraya qoyurdu. O, publisistik yazılarında ədəbi üslubla fəlsəfi dərinliyi, sosial məsuliyyətlə poetik duyumu vəhdət halında təqdim edirdi. Cavide görə mətbuat milli ruh, mənəviyyat, azadlıq düşüncəsini yaymaq üçün bir tribunadır. Hüseyn Cavid maarifçilik ideyalarını yalnız publisistika ilə məhdudlaşdırmaıy, həm də dramaturgiya və poeziya vasitəsilə xalqı maarifləndirməyə çalışmışdır. O, dram əsərlərində və şeirlərində insan azadlığı, milli şüur və ictimai ədalət mövzularını qabartmışdı. Cavid maarifçilik missiyanını yüksək dəyərləndirmiş, gənc nəslin maariflənməsini və milli ruhda tərbiyə olunmasını önə çəkmişdir.

Nübar MƏMMƏDOVA,
Hüseyn Cavidin Ev-Muzeyinin
əməkdaşı.

söz" kimi dövrünün mətbu orqanları onun milli maarifçilik və ideya mübarizəsinin əsas tribunasına çevrilmişdir. Dahi dramaturq əsasən milli azadlıq, mənəvi yüksəliş, Şərqi-müsləman dünyasında ayanış, düşüncə mədəniyyəti kimi məsələləri müdafiə, zülm, istibdadı isə tənqid edirdi. Cavidin publisistikası ilə yaxından tanış olduqca humanizm, sülhsevərlik,